

Szent László – „Keresztény lovagoknak oszlopa”

Magyar Zoltán: Erdély védőszentje. A Szent Lászlóról szóló mondák típus- és motívumindexe Kvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2021. 204 old. (Erdélyi Tudományos Füzetek 296)

I. László (kb. 1040–1095) Árpád-házi király, akit a római katolikus egyház 1192-ben szentté avatott, a magyar népmondák és egyházi legendák legnépszerűbb alakja, a magyar lovagkor példaképe, hősideálja, az országot, népét megoltalmazó uralkodó megtestesítője, Erdély védőszentje. A Szent László-mondakör a magyar epikus folklórhagyomány több száz éves múltra visszavezethető, sokszínű, tipológiailag nagyon gazdag szegmense. Honfoglalás előtti folklórmotívumok ugyanúgy át- meg átszövik, mint a későbbi századok folklórhagyományai, népköltészeti szövegei, helyi mondái. Szent László alakját, tetteit, a nevéhez, életéhez, sírjához, ereklyéihez fűződő csodákat sorra örökítették meg istenítéletek jegyzőkönyvei, középkori krónikák, legendáriumok és fűvészkönyvek, templomok falképei, valamint szájról szájra hagyományozódott népmondák szövegei. A mondatutatói eredmények szerint a nevezetes magyar történelmi hősök közül Mátyás király alakja körül jött létre impozánsabb narratív tradíció.

Az *Erdélyi Tudományos Füzetek* 212. sorozatszámú darabjában 1992-ben Demény István Pál tett közzé tanulmányt: *A Szent László-legendá és Molnár Anna balladája* című írásában a legenda és a ballada kapcsolatáról értekezett. Magyar Zoltán először az 1996-ban megjelent *„Keresztény lovagoknak oszlopa”*. *Szent László a magyar kultúrtörténetben* (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest) című monográfiájában tett kísérletet a Szent László-hagyománykör főbb rétegeinek összefoglalására, a történelmi és néprajzi vonatkozások, a középkori kultusz és a szent király művészeti ábrázolásainak áttekintése, valamint a legendaciklusban megragadható folklórmotívumok összefoglalása által. 1997-től a Magyar Tudományos Akadémia Folklór Osztályának kutatójaként hosszú

éveken át bejárta Erdély és az egész Kárpát-medence néprajzi tájegységeit, kistérségeit, és szisztematikusan gyűjtötte a népmondákat – a történelmi mondákat csakúgy, mint a helyi mondákat, hiedelemmondákat és legendákat, de egyéb történeteket, meséket, anekdotákat, adomákat is. A szájhagyományban élő és az archívumokban megőrzött, korábban lejegyzett vagy nyomtatott formában közzétett mondaszövegeket szakszerűen rendszerezte és tipologizálta, nemzetközi párhuzamokat vont, összehasonlító és elemző tanulmányokat végzett. Munkájának eredménye számos kötet és tanulmány, táji és tematikus gyűjtemények, valamint összefoglaló igényű könyvsorozatok.

Jelen kötet a *Magyar történelmi mondák katalógusa* című, 2018-ban a budapesti Kairosz Kiadó gondozásában, 12 kötetben közzétett tudományos monográfiájának része, egy olyan nagyszabású kézikönyvsorozaté, amely típus- és motívumindex formájában, hatalmas adatbázis (mintegy 112 000 történelmi monda) alapján mutatja be a történelmi mondaszövegeket, Magyar Zoltán bevezető sorai szerint: „adatbázisában teljességre törekvő, módszertanilag megalapozott, valamint szerkezetileg logikus és koherens katalógus”. A szerző célkitűzésének megfelelően a magyar történelmi mondák szövegkataszterét tematikailag, kronológiailag és földrajzilag csoportosítva, típusszámok és -címek, valamint a népköltészeti szöveg kivonatát képező szűzseleírások által mutatja be.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület gondozásában megjelent katalógusrészlet adatbázisát képező több ezer folklórszöveg a Magyar Történelmi Mondák Archívumának része, amely mintegy 3000, Szent Lászlóról szóló folklórszöveget tartalmaz, s ezek közel kétharmadát a mai Románia területén jegyezték fel, többnyire az utóbbi ötven esztendőben.

Tekei Erika (1970) – kultúrákutató, szerkesztő, PhD, Erdélyi Hagyományok Háza Alapítvány, Marosvásárhely, tekeierika@gmail.com

A kötet általános bevezető részében olvashatunk a magyar történeti mondák katalógusáról, majd a mondákról és mondahősökről, a Szent László-hagyománykör főbb erdélyi helyszíneiről, valamint narratív csomópontjairól.

Magyar Zoltán kutatásai alapján többek között azt a következtetést vonja le, hogy a magyar nyelvterület egésze olyan régiókra osztható fel, melyeknek szövegfolklorját mintegy kijelöli egy-egy történeti hős alakja. Eszerint Szent István, Mátyás király vagy Kossuth Lajos mondabeli előfordulása a magyar nyelvterület egészét tekintve meglehetősen egyenletes eloszlást mutat, Szent László kapcsán viszont ilyen kiemelt régió Bihar, a Tornai-karsztvidék, Nógrád, Torda vidéke, Aranyosszék, a Székelyföld és Moldva nagy része. A főbb erdélyi helyszínek: Nagyvárad (az ottani sírhely, a városhoz közeli gyógyforrás), a Bihar megye északi részén található Szalacs település, Kalotaszeg (Felszeg, Magyargyerőmonostor), Torda vidéke (a Tordai-hasadék, Tordatúr, Tordaszentlászló), a Kerlés határában található Cserhalom nevű domb, Cegőtelke, Sajómagyarós, a Nyárad középső folyása mentén fekvő Nyárádszentlászló és a szomszédos Nyomat falu közelében fakadó Királykút-patak, az udvarhelyszéki Székelyderzs, Homoródszentlászló és Szabárca, az Oroszhegy havasi határában fakadó Urusos-kút. Szent László tisztelete az átlagosnál is intenzívebb lehetett Felcsíkon (Pogányhavas, Tatárhegy, Küpüs-kút).

A kötet szerkezeti felépítését illetően a bevezető részt *A Szent László-mondák típusmutatója (MZ II. D 1–220.)* fejezet követi. A szűzsék jelzetei és a belső utalók tulajdonképpen a 12 kötetes történeti mondakatalógus részei. A típuszám után minden esetben a mondatípus címe olvasható, melyet egy rövid tartalmi leírás követ. Ezt követően a korábban publikált változatok leelőhelyét és kronológiai sorrendben feltüntetett bibliográfiái adatait olvashatjuk. Például: D 10. Szent László koronázása (Az angyali koronázás); D 10.1. Szent László fejére egy angyal helyez koronát; KM: H. n. (Rómer Flóris, 1874. 22., 78.; Magyar Zoltán, 1996b. címlapkép; Uő, 2005c. XVIII., XXIII. – falképek).

A típusmutatót a szerző a Szent László-hagyománykör narratív csomópontjai, jellemző erdélyi típusai alapján állította össze: D 1–10. „Keresztény lovagoknak oszlopa”; D 11–20. A kerlési kaland (A Szent László-legendaciklus); D 21–30. A kővé vált pénz mondája; D 31–40. A kettéhasadt hegy mondája; D 41–60. Szent László kútja; D 61–70. Szent László ételcsodája; 71–80. A gyógyító Szent László; D 81–90. A harcos szent; D 91–100. Szent László hazatérése; D 101–120. „Szűz Mária választott vitéze” (A keresztény király); D 121–130. Szent László táltos lova; D 131–150. Sziklába mélyedt nyomok; D 151–160. Egyéb Szent László-mondák (pl. Szent László névadásai, növényei, kincsei); D 161–170. Szent László nemesei; D 171–180. Szent László alapításai; D 181–190. A mitikus hős; D 191–200. Szent László temetése; D 201–210. Szent László ereklyéi; D 211–220. Szent László holtában is segít.

A kötet következő fejezete *A Szent László-mondák motívumindexe*, melyet a szakirodalmi jegyzék és a rövidítések jegyzéke követ.

A téma iránt részletesebben érdeklődők haszonra forgathatják a tizenkét kötetes magyar történeti mondák katalógusának lapjait, melynek utolsó kötetében olvasható – többek között – a típus- és motívummutató elméleti összegzése, a magyar és nemzetközi mondakatalogizálás története, a mondák tudományos rendszerezésével kapcsolatos műfajelméleti kérdések, a rokon epikus műfajokkal kapcsolatos hasonló törekvések.

2021-ben, szintén a budapesti Kairosz Kiadó gondozásában megjelent négy kötetben az Erdélyi magyar hiedelemmonda-katalógus típus- és motívumindexe is. Ennek első kötete *A természetfeletti világ*, második kötete *Természetfeletti tudással és képességgel rendelkező emberek*, harmadik kötete *Egyéb mondák és bibliográfia*, a negyedik kötet pedig az *Index, konkordancia és tanulmányok* címet kapta. Ebben a katalógusban találjuk a Szent László nevéhez fűződő hiedelemmondák típus- és motívumindexét (pl. Szent László által legyőzött óriások vagy tündérek által készített Szent László-szobor.)

Tekei Erika